

TANULMÁNYOK

HIDEGH ANNA LAURA
MIKLÓS ANNA ERZSÉBET

Eurorégiókról szlovák–magyar kitekintéssel

ANNA LAURA HIDEGH – ANNA ERZSÉBET MIKLÓS
ON EURO-REGIONS FROM SLOVAK-HUNGARIAN POINT OF VIEW

332.135(4)
339.92(437.6:439)
394.912(437.6:439)
061.25(437.6:439)

Being along the border. Regionalism. Cross-border co-operation. Vág–Duna–Ipoly euro-region. Financing. Competition.

1. Bevezetés

A 21. század Európájában a határmentiség, annak minden kérdésével és problematikájával együtt – ugyan remélhetőleg már csak rövid ideig – megkerülhetetlen fogalom. A múlt század hozta történelmi változások, illetve az egyre intenzívebbé váló európai uniós integráció e témára irányítják a figyelmet.

A határmentiség kérdéséből következő határon átnyúló együttműködések számos tényező indokolja a közép-kelet-európai térségben: egyrészt az egész európai kontinensre érvényes tendenciák, másrészt a történelmi események ráhatásaként kialakult specifikumok.

Általánosan megfogalmazható egész Európa vonatkozásában, hogy vannak bizonyos gazdasági, illetve környezeti jelenségek, melyek nem ismernek határokat. Az erőforrások hatékony kihasználása, a munkamegosztás kialakítása és így a versenyképesség megteremtése érdekében szükség van bizonyos határokon átnyúló földrajzi egységek együttműködésére. Másrészt politikai szempontból létezik egy szintén általános érvényű tény, a 20., illetve 21. század egy meghatározó konfliktusa: a globalizáció és a regionalizmus együttes jelenléte a társadalmi-gazdasági folyamatokban.

Az 1989 utáni Európában két párhuzamosan zajló folyamat megy végbe. Az egyik a látványosan felgyorsuló politikai-gazdasági integráció, a másik számos korábbi államalakulat kisebb egységekre töredezése: a „régiónk Európája” egyre inkább valóssággá válik. Mindkét folyamat mozgatórugója a regionalizmus (Éger 2000, 9). A ha-

4 Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet

táron átnyúló együttműködések egy sajátos formája a határ menti helyi és regionális igazgatási egységek saját kezdeményezésén alapuló eurorégió, amely Nyugat-Európában egy igen elterjedt együttműködési forma. Magyarországon azonban csak a kilencvenes évek elején jelent meg először, s az utóbbi években egyre inkább megnövekedett az újonnan alapított eurorégiók száma. A magyarországi eurorégiók a határok által mesterségesen elválasztott földrajzi-gazdasági tér egybefogásán túl különleges politikai küldetéssel is bírnak: a magyar kisebbség anyaországgal való kapcsolatának ápolása, a kulturális hagyományok őrzése, s a határon túli magyar lakosság szülőföldjén való megmaradásának segítése is küldetésük részét képezi. Ez utóbbi tény különösen indokoltá teszi tanulmányozásukat.

Úgy gondoltuk, hogy most, 2006-ban különösen fontos az eurorégiókról beszélni, hiszen küldetésük fontossága az utóbbi időben csak tovább nőtt. 2004 májusa óta Magyarország keleti és déli határai egyben az Európai Unió külső határaiá is váltak. Továbbá 2007-ben Magyarország is a schengeni szerződés tagja lesz¹. Mind ezen változásoknak főleg Romániát és Ukrajnát illetően van kihatása, mely országokban jelentős számú magyar kisebbség él, és amelyekkel a kapcsolattartás ily módon is kiemelkedő fontossággal bír.

Dolgozatunkban illusztrálásra mégis egy már uniós tagállamot választottunk. Magyarországnak Szlovákiával hat működő euroregionális együttműködése létezik, a legtöbb a szomszédos országok közül. Az euroregionális együttműködést a Vág–Duna–Ipoly eurorégió működésének elemzésén keresztül kívánjuk bemutatni. A dolgot az elméleti keret felvázolásával, a határmentiség és a regionalizmus fogalmainak tisztázásával indul, s ezt követően térünk át annak a kérdésnek a vizsgálatára, hogy az eurorégiókra általánosságban jellemző működési korlátok mennyire relevánsak a Vág–Duna–Ipoly eurorégió tekintetében a sajátos helyi viszonyokat figyelembe véve.

2. Határmentiség és regionalizmus

2.1. A határ, amely elválaszt és összeköt

A térbeli szerveződés hierarchiájának különböző lépcsőfokain álló területi egységeket *határ* választja el egymástól. Ennek kapcsán kiemelendő a határ két legfontosabb tulajdonsága, miszerint a határ egyrészt egy állandóan változó, történetileg meghatározott kategória, másrészt a regionális identitás nélkülözhetetlen tudati eszköze. A határ magában hordozza mind az elválasztó mind az összekötő jelleget, és így nemcsak a kulturális közösségek, hanem egyúttal a kulturális különbségek létrehozója is. A kettős jelleg a gazdaságföldrajzi szempontú elemzésben attól függően nyilvánul meg, hogy elválasztó térelemként, szűrőzónaként vagy összekapcsoló térelemként, peremzónaként kezeljük.²

Az elmúlt évszázadok során az államhatároknak Európában inkább elválasztó, mintsem összekötő szerepük érvényesült. A 20. század hozott változást ebben a szemléletben, ez azonban egyben törést is jelentett az országok között. Míg tudniillik a második világháború után a nyugati államok átértékelték a határok szerepét, és egyre inkább a határ összetartó szerepének kiaknázására helyezték a hangsúlyt, addig a szovjet óriás szatellitállamaiban a határátkelés szinte lehetetlenné vált.

Ezen államoknak a szemléletbeli változásra várniuk kellett egészen addig, míg a rendszerváltás hulláma végig nem söpört Európán.

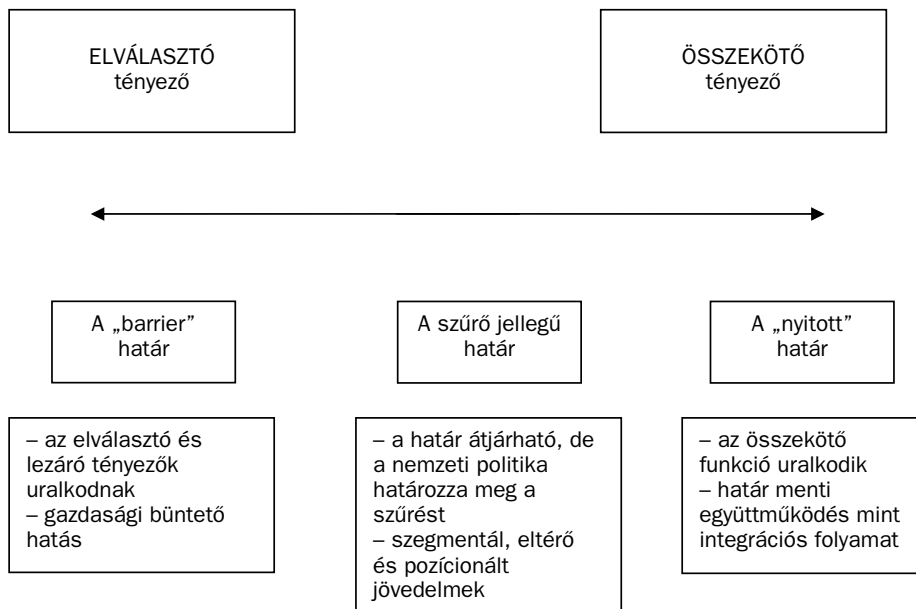
A határ menti együttműködések kialakulását a határ összekötő szemléletének hiánya mellett számos egyéb tényező is befolyásolta. A határ menti térségek számos esetben egybeestek az ország periferikus területeivel, melyek a következő jellegekkel jellemezhetők: kedvezőtlen természetföldrajzi adottságok, alacsony infrastrukturális ellátottság, elmaradott társadalmi-gazdasági szerkezet a közigazgatási-szemleli központtól távol (Éger 2000, 37). A kedvezőtlen helyzet ösztönözte az elvándorlást, ezért a népességi erózió általában magas volt.

Az államszocialista gazdaságirányítási rendszer centrumfejlesztő politikája számos ilyen periferikus terület kialakulását vonta magával, amelynek következtében a fellendülőben levő központi térség mintegy elszívta az erőforrásokat a tágabb környezetéből, és egy centrumba irányuló mozgást indukált.

Ily módon a határmentiség az államszocialista rendszerekben az egyén szintjén az életkörülményeket, lehetőségeket befolyásoló tényezőként jelent meg, mely a következőkben nyilvánult meg: a munkaerőpiacon nincs alternatíva, a migráció csak az ország belseje felé lehetséges, ezért kialakult az ingázás kényszere, a foglalkozási szerkezet nem gazdagodik, a lakásberuházás a térségben nem perspektivikus. Az állami újraelosztás éppen ezért ezeket a térségeket nem preferálta, melyhez olykor adalékként járult még egy speciális tényező is: a nemzetiségi bizalmatlanság.³

Az Európa keleti felében bekövetkezett politikai fordulat, és az ezt követő szemléletváltás eredményeként (meg)változott a határok „értékelése”. Természetesen a múltból öröklött problémák és gyakran az adott ország nemzeti politikája sokáig nem könnyítette a határon átnyúló együttműködések fontosságának felismerését.

1. ábra. Határkategóriák (elválasztó és összekötő jellegük szerint)

6 Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet

A határ menti térség földrajzi helyzete, elhelyezkedése az adott ország centrumtervéihez viszonyítva meghatározza az együttműködések jellegét. Mivel a centrum jellegű területek sokkal inkább ki tudják használni az együttműködésből adódó előnyöket, ezért a fejlődő térségek inkább érdekeltek a határ jelentette akadályok lebontásában, mint a perifériális térségek, ahol a kapcsolatok kialakulása lényegesen kisebb réteget érint. A periférikus helyzetű területek esetében determinálja a kapcsolatok fejlődését, hogy az adott település milyen távol fekszik a határátkelőtől. A határátkelők nagyon fontos infrastrukturális háttérrel biztosítanak ahhoz, hogy a gazdasági hatások térségivé váljanak, s horizontálisan mind nagyobb területet kapcsoljanak be a két terület közötti vérkeringésbe (Hardi 2000).⁴

Az *integrációs folyamatok* dinamikus fejlődésével a határrégiók szerepe megváltozott, perifériális jellegük csökkent: stratégiai területként, a gazdasági szinergia potenciális zónájaként jelentek meg. A globalizáció egyben a határ menti együttműködések kialakulásának egyik mozgatóeleme is. A Közös Piac létrejöttével megindult az egységes európai gazdasági tér kialakítása. A határrégiókban megszakadt piacok fejlesztése, a térség felzárkóztatása a regionális politika egyik színtere lett.

Az elválasztó, illetve összekötő szerepet alapul véve a következő típusokba sorolhatjuk a határokat:

– A *zárt, erősen korlátozó határ* a periférikus folyamatokat erősíti fel. Ezekre a határ menti térségekre jellemző mindaz, amit a perifériális térségekről a fentiekben elmondunk. Fontos jellemző az elvándorlás, és így a határ menti lakosság előregedése.

– A *szűrő jellegű határ* legalább az egyik oldal számára sok nehézséget okoz, hiszen egyik alapvető jellemzője, hogy a másik oldalon nemkívánatos jelenségek a szűrő külső oldalán halmozódnak fel. A szűrő funkció erősödéséhez az eltérő rendszerek, életszínvonalbeli különbségek, eltérő politikai, ideológiai rendszerek védekező reflexei járulnak hozzá. Az ilyen szűrő funkció kijátszása magasabb gazdasági haszonnal kecsegtet az egyén számára, így jellemző folyamat a feketegazdaság erősödése. Természetesen a különbségek a megfelelő regionális alapok megléte esetén a gazdaság legális fejlődéséhez is hozzájárulhatnak.

– A *nyitott határt* úgy határozhatjuk meg, mint a lakossági és gazdasági tranzakciók, szállítások mozgásának korlátait feloldó államhatárt. Az ellenőrzési keretek stabilak, kiszámíthatók. Ebben az esetben nyílik meg a legszélesebb perspektíva a korábbi perifériális térségek hátrányainak leépítésére gazdasági összekapcsolódásokon keresztül. Ideális esetben a határtérségek gazdasági fejlődését nem a politikai, intézményi korlátok, hanem a komparatív előnyök alakítják (Hardi 2000, 599–600).

Ha az általunk vizsgált határszakaszt (szlovák–magyar) el akarjuk helyezni a fenti ábrában, megállapíthatjuk, hogy az időben bal-jobb irányú mozgást mutat: zárt határtól fokozatosan alakul át nyitott határrá. A rendszerváltás óta a szűrő jellegből fakadó sajátosságok folyamatosan eltűnőben vannak, melyet az euroregionális együttműködések megszorodása is jelez a térségben.

2.2. A regionalizmusról dióhéjban

A régió fogalmát mint elemzésünk egyik alapkategóriáját a finn Paasi megközelítésében tárgyaljuk, aki az identitás fogalmával hozza azt összefüggésbe, emberi és

társadalmi kategóriaként kezeli. A régió ebben az értelemben különbözik a hely földrajzi fogalmától, egy olyan közepes méretű területi egységet jelent, melyet az egyén szimbolikus jelleggel beépít a tudatába, s az mindennapi élete során egyre személyesebb jellegűvé válik. A régió valójában folyamatként tapasztalható: régiók születnek és eltűnnek, s ebből kifolyólag a társadalom regionális felosztása is állandóan változik.

A régió intézményesülésének azt a folyamatot nevezzük, melynek során a régió a társadalom térbeli szerveződésének részeként fejlődik. A folyamat első szintjét a területi keretek kialakulása, a régiónak a társadalom területi szervezetében való identifikálódását jelenti. A második lépcsőfokot képezi a fogalmi keret: a területi szimbólumok megszületése. A harmadik szinten teremődik meg az intézményes forma: létrejönnek a régió saját szervezeti egységei, s ezeknek a társadalmi tudatba való rögzülése. A végső fokozat a regionális rendszer és regionális öntudat részeként való intézményesülés, a szuverenitás elnyerése a közigazgatás szférájában. A regionális öntudat kialakulása azonban nem kizárólag erre a szakaszra tehető, az a régió fejlődési folyamatának szerves része.

A régió fogalmának politikai-közigazgatási tartalma az elmúlt évtizedekben bizonyos változásokon ment keresztül, s még ma is változóban van. Eleinte az Európai Régiók Gyűlése csupán mint közvetlenül a központi államhatalom alatti szintet említette, mely azokat a területi közösségeket foglalja magában, melyek választott regionális testületeken keresztül politikai képvisellel rendelkeznek. Ez az elméleti megközelítés elősegítette, hogy a régió mint közigazgatási egység azonos szintre juthasson az önkormányzattal (Éger 2000, 27).

Később a régió komplexebb értelmezési keretekbe ágyazódott, szilárdságát már nem csupán technokrata, illetve filozófiai feltevések határozták meg, hanem bizonyos földrajzi, kulturális és történelmi tényezők is. Meghatározó szerepe elsősorban abban rejlik, hogy összetartozást biztosít a lakosságnak a közös érdekek és célok követésében. Ennek kapcsán két fontos állítás fogalmazódott meg a szakirodalomban: egyrészt „minden európainak joga van a saját régiójához tartozni”, másrészt „minden régiónak joga van saját képviselőhöz és autonómiához”.

A régiók legfontosabb politikai-kulturális előnyei az alábbiakban összegezhetők (Éger 2000, 28):

– A demokrácia fejlődésének és megszilárdulásának elősegítésére leginkább alkalmas társadalmi kapcsolatrendszer.

– Az önkényuralom kialakulásával a regionális demokrácia tud a leghatékonyabban szembeszállni.

– Közlebb hozza egymáshoz az egyének és közösségek döntéshozatali folyamatát.

– Tiszteletben tartja a kulturális, társadalmi és gazdasági sajátosságokat.

A régió tehát egy földrajzi, kézzelfogható kategóriát jelent, mely adott esetben telítődhet ideológiai tartalommal. A regionalizmus azonban már elvontabb elméleti kategória, mely egy embercsoportnak egy-egy tájegységhez mint földrajzi keret-hoz való kötődését jelenti, mely kötődés magában rejti az elkülönülésre való törekvést is.

A regionalizmus kiteljesedéséhez nyújt eszközt a regionális politika, melynek szülőhazája Anglia, ahol, hogy megelőzzék egy újabb, a 20. század elején bekövet-

8 Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet

kezett gazdasági válsághoz hasonló krízis kialakulását, a közgazdaságtan szellemi atyjai új modellekben kezdtek gondolkodni. A Keynes és Beveridge által meghonosított, a gazdasági intervenciót megengedő modell nagyban köthető a regionalizmus kialakulásához. Mivel az addig megfellebbezhetetlennek hitt dogma, miszerint az eltérő adottságú és gazdasági potenciállal rendelkező területek közti különbségek a piac funkcionálása által feloldhatók, megbukott, eszközt kellett találni az elmaradott térségek felzárkóztatására. A regionalizmussal tehát megteremtődött a tudatos és irányított területfejlesztési politika (Grüber 2002, 133).

Szólnunk kell még a kelet-európai térség egy sajátos jelenségéről, a regionalizmus és az etnicizmus összekapcsolódásáról. Az első világháborút lezáró versaillesi békerendszer következtében számos olyan államalakulat jött létre, amelynek határ menti sávjában egy anyanemzettől leszakított kisebbségi lakosság koncentráldott. Ez azt is jelentette, hogy ennek a lakoságnak a kisebbségi lét határain túl a hirtelen perifériális helyzetbe kerüléssel is meg kellett küzdenie, melyet a nemzetállami politika sokszor egyáltalán nem könnyített meg. Ez történt például a vizsgált eurorégióban a szlovákiai Nyitra megye lakosságával is.

2.3. A határon átnyúló együttműködések típusai

A kapcsolatok jellegét nagymértékben befolyásolja a szomszédos országok adminisztratív, területi irányítási berendezkedése. Intézményes kapcsolatok hatékony létrehozására csak ott van lehetőség, ahol a területi egységek közvetlenül kommunikálhatnak egymással, és nincs szükség az országok kormányzati szintű diplomáciai kapcsolathálózatának igénybevételére.

Ennek legközvetlenebb formája a határon átnyúló településközi kapcsolatok kialakítása önkormányzati, lakossági szinten.

A projekt szintű együttműködések hatása szélesebb körű lehet, adott esetben a kezdeményező település vonzáskörzetére is kiterjedhet.

Egy magasabb szintet képviselnek az együttműködések intézményesült formái (titkárság, munkacsoport), melyek már hosszabb távú, stratégiai gondolkodást igényelnek.

A legmagasabb szintű együttműködési struktúrának az eurorégiókat tekinthetjük. A madridi konvenció⁵, illetve annak jegyzőkönyvei (1995, 1998) az együttműködés két típusát határozzák meg, a határon átnyúló és a területek közötti együttműködések. Tanulmányunk szempontjából az első forma az érdekesebb, amelyen belül beszélhetünk az eurorégiókról.

Az eurorégió fogalma azonban nincs pontosan meghatározva. Legtöbbször egy határon átnyúló, földrajzi egységeket egybefogó együttműködési formaként definiálják. Az *eurorégió* fogalmat akkor használják, amikor egy olyan területet akarnak megjelölni, ahol a kölcsönös interregionális vagy határokat áthidaló gazdasági, szociális, kulturális, esetleg más jellegű együttműködés létezik két vagy több állam, illetve helyi kormányzataik között.

Kruppa Éva kísérletet tett egy úgynevezett „kumulált” definíció kialakítására (Kruppa 2003a). Szerinte az eurorégió egy behatárolt földrajzi területet jelöl, amely két vagy több olyan ország adott területét foglalja magában, amelyek megállapod-

tak abban, hogy összehangolják tevékenységeiket a határ menti térségek eredményesebb fejlesztése érdekében (Corrigan–Béres–Süli–Zakar 1995).

A fenti meghatározásban az eurorégiók lényegét tükröző jellemzők az alábbiakat fejezik ki:

- európai országokat érint;
- a határok mentén elterülő szomszédos területeken alakul ki az együttműködés;
- alulról jövő kezdeményezés, amit az ott élő emberek, civil szervezetek indítanak el a hétköznapi diplomácia keretében, és élére az önkormányzatok állnak;
- szervezeti formát ölt a közös célok meghatározásához és megvalósításához külső pénzügyi források bevonása útján;
- nem nélkülözi az országok közötti rendezett viszonyokat, sőt a határ menti együttműködést segítő, deklarációval is alátámasztott központi (állami) támogatást;
- a közös célok és feladatok meghatározása a határok létéből fakadó akadályok áthidalásából ered.

Ugyan a jellemzők felsorolása próbál kimerítő jellegű lenni, sok esetben hiányozhat vagy nem minősül kielégítőnek a központi támogatás. (Két magyar megye például emiatt volt kénytelen ideiglenesen felfüggeszteni tagsági jogait a Kárpátok eurorégióban a kilencvenes években.) Az eurorégió további lényegi elemei: egy olyan alulról szervezett (*bottom up*) együttműködési forma, amely képes elérni azt a gazdasági értelemben vett kritikus tömeget, amely szükséges a határ menti térségek kohéziójának megteremtéséhez. Önálló szervezeti formával rendelkezik, működése, szervezeti felépítése és tagsága a közösen elfogadott alapszabály által meghatározott (Medve-Bálint 2003, 107). Sikerét elősegítheti az alacsonyabb szintű együttműködésben szerzett tapasztalat. Mindehhez azonban hozzá kell tenni, hogy az eurorégiók nagyon különböző nagyságú területeket fednek le. A pontos meghatározás azért is lenne fontos, mivel a pontos keret hiánya miatt többféleképpen értelmezhető ez az együttműködési forma, ami az eurorégió működésében hátrányt jelent.⁶

Érdekes megfigyelni, hogy többek között Magyarországon is számos eurorégió megalakulása előzte meg uniós csatlakozásunkat. Az elnevezés – eurorégió – azonban jogszerűen használható anélkül, hogy az adott ország uniós tagállam lenne. A magyarországi eurorégiók általában közhasznú társaság vagy egyesület formájában alakulnak meg, mert bár van mód arra, hogy az eurorégió jogi személynek minősüljön, ez sokszor nem egyértelmű.

Magyarországon tizenkét olyan eurorégiót tartunk számon, mely a Külügyminisztériummal kapcsolatot tart, ebből hat a szlovák–magyar határon fekszik, ezek a Hármas Duna-vidék, a Vág–Duna–Ipoly, az Ipoly, a Neogradiensis, a Sajó–Rima és a Kassa–Miskolc eurorégiók. A Kárpátok eurorégió – lengyel partnerrel is együttműködve – a szlovák–magyar–ukrán–román határon jött létre. További három eurorégió alakult a román–magyar, illetve a jugoszláv határon, a Duna–Körös–Maros–Tisza eurorégió (nagyrégió), Hajdú-Bihar megye és Bihar megye közötti együttműködés (NUTS III); valamint a Bihar-Bihar eurorégió, ami kistérségi (NUTS III) együttműködés. Ez utóbbi Biharkeresztes kezdeményezésére jött létre, új szervezetként. A Duna–Dráva–Száva eurorégió a horvát–magyar határon jött létre, de a kapcsolat kiterjed Bosznia-Hercegovinára is. Meg kell említeni még a szlovén–magyar–horvát

10 Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet

hármás határon lévő Dráva–Mura eurorégiót, illetve az osztrák–magyar határon a West-Pannon eurorégiót.

Érdemes néhány szót ejteni a Kárpátok eurorégióról, mely talán a legambíciózubb eurorégiónak tekinthető méretét és a benne részt vevő országok számát figyelembe véve. Magyarország, Lengyelország, Szlovákia és Ukrajna határ menti régióinak képviselői 1993. február 14-én, Debrecenben aláírták a Kárpátok Eurorégió Interregionális Szövetség létrehozásáról szóló egyezményt. Ezzel egyidejűleg Magyarország, Lengyelország és Ukrajna külügyminiszterei közös nyilatkozat aláírásával fejezték ki központi kormányzatuk támogatását, bizonyítva azt, hogy a Kárpátok Eurorégió Interregionális Szövetség céljai egybeesnek az érintett országok érdekeivel és céljaival. A Kárpátok eurorégió alapító okiratainak aláírásánál jelen volt az Európai Tanács akkori főtitkára, Catherine Lalumiere is, aki támogatásáról biztosította az újonnan létrejött interregionális szövetséget. A régió megalakuláskor 53 ezer négyzetkilométeres területén ötmillió lakos élt, most 161 ezer négyzetkilométer tartozik a régióhoz 16 millió lakossal.

A szervezet ma már eredményesnek mondható, de ez nem volt mindig így. Bár a Kárpátok eurorégió kezdettől fogva jelentős nemzetközi támogatást kapott, sokáig politikai jellegű problémák miatt egyes országok nagyban nehezítették az eredményes együttműködést az eurorégió keretein belül. A határ menti kapcsolatok fejlesztése az önálló szlovák állam megalakulása, 1993 után nem állt mindig a szlovák kormányok érdekében, különösen a Mečiar-kormányok ideje alatt (ugyan a helyzet sokszor nem volt egyértelmű román oldalról sem). Szlovákiában a magyar határ mentén többen élő magyar kisebbség jelenléte „miatt” kétféleképpen értelmeződött az esetleges határon átnyúló együttműködés. A magyarországi fél természetesen számolt azzal, hogy az együttműködés intenzitásának növelése kihat – és remélhetőleg pozitívan (gazdaságilag, kulturálisan, ill. kapcsolattartás szintjén) – a szomszédos országban élő magyar kisebbség helyzetére. Azonban a Mečiar-kormányok idején, melyek hangvételét számtalanszor minősítették nacionalistának, ugyanez a lehetőség nem billentette a mérleget az együttműködés javára. 1998 után ez a helyzet pozitívabb fordulatot vett Dzurinda hatalomra kerülésével. A Kárpátok Alapítvány ma már Kassán székel, amelyhez anyagi támogatás céljából pályázatokat lehet benyújtani.

A Kárpátok eurorégió legfontosabb célkitűzései:

- szervezni, koordinálni azokat a tevékenységeket, amelyek elősegítik a gazdasági, ökológiai, kulturális, tudományos és oktatási együttműködést a tagok között;
- elősegíteni a szövetség tagjai között a közös érdekeltségű területeken a konkrét tervek kidolgozását;
- elősegíteni és megkönnyíteni az emberek közti kapcsolatokat, beleértve a különböző területek szakértői közötti kapcsolatokat is;
- előmozdítani a jószomszédi kapcsolatok kialakítását;
- támogatni a területi fejlődést;
- meghatározni a többoldalú, határokat áthidaló együttműködés potenciális területeit;
- összekapcsolni és megkönnyíteni a tagok együttműködését más nemzetközi szervezetekkel, intézetekkel és ügynökségekkel.

A Kárpátok eurorégióban rejlő számos lehetőséggel élni kell. Az egyezmény és a közös nyilatkozat egyaránt aláhúzta: megvan a lehetősége annak, hogy Európa e részében a Kárpátok eurorégió a legfontosabb stabilizáló szerepet töltsse be, valamint a térség közös gazdasági fejlődésében döntő szerepet játsszon. A Kárpátok eurorégió megfelelő szervezeti keretet biztosít a határokon átnyúló együttműködés koordinálására, valamint hozzájárul egy gyorsabb regionális és gazdasági fejlődéshez.

Egyfajta előzetes konklúzióként fontos leszögezni, hogy a szomszédos országokban még ma is jelentős magyar kisebbség él. A határon átnyúló együttműködésben tagadhatatlanul szerepe van a magyar–magyar kapcsolatoknak, amit a *status quo* féltése miatt a szomszédos országok nem mindig néznek jó szemmel. A határon túli magyar kisebbség helyzete a magyar és szomszédos országok kapcsolatában olyan alapvető kérdésnek számít, melynek fontos kihatása van az eurorégiók helyzetére is.

3. Hídverés – egy euroregionális együttműködés kezdetei

A továbbiakban egy szlovák–magyar euroregionális együttműködést – a Vág–Duna–Ipoly eurorégiót (a továbbiakban: VDI) kívánjuk bemutatni. Vág–Duna–Ipoly eurorégió 23 999 km²-nyi területén mintegy 2 846 976 személy él. Az eurorégiót a magyarországi megyék közül Komárom-Esztergom, Pest, Veszprém és Fejér megye; Szlovákia területéről pedig a Magyarországgal határos Nyitra megye alkotja.⁷ Vizsgálódásunk során arra voltunk kíváncsiak, hogy vajon a szakirodalomban általánosságban megfogalmazott működési korlátok milyen mértékben vannak jelen a VDI külső, illetve belső környezetében, és milyen sajátos külső, illetve belső tényezők hatnak az eurorégió gyakorlati, konkrét programokon keresztül megvalósuló tevékenységére. Megállapításaink során a VDI vezetőivel készült interjúkra⁸ támaszkodunk, melyek 2003-ban és 2005-ben készültek, így lehetőségünk volt a kétéves időintervallum alatt végbement változásokat is megfigyelni. Fontos információforrást jelentettek továbbá a VDI által rendelkezésünkre bocsátott dokumentumok, valamint az Interneten található és a napi sajtóban megjelenő cikkek.

3.1. Az eurorégió tagjai és szervezeti felépítése

A Vág–Duna–Ipoly eurorégió alapító okiratát 1999. július 3-án a Komárom-Esztergom megyei Nesz mélyen írták alá. A Duna szlovák–magyar határvonalán a Tánacsics hajó fedélzetén Komárom-Esztergom és Pest megyei közgyűlés alelnökei, valamint Nyitra kerület elöljárója látta el kézjegyével. Az eurorégió szervezeti előzményének a Rákóczi Szövetség Hídverő Regionális Szervezete tekinthető, mely az eurorégió megalakulását megelőző öt évben a határ menti falvak közötti együttműködésnek hivatott civil szervezeti formát adni. A szövetség tevékenysége elsősorban a megye határszakaszán lévő települések magyar lakossága közötti kapcsolatot igyekezett ápolni és fejleszteni közös programok, rendezvények keretében.⁹ E szervezet működése során szerzett tapasztalatokra építve emelték magasabb szintre a térségbeli határon átnyúló együttműködést az eurorégió megalapításával.

Az alapító okiratban részletesen felsorolják az eurorégió létrehozásának motiváló tényezőit¹⁰, illetve kitűzött céljait, melyekből csak néhányat említenék: a jószom-

12 **Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet**

szédi kapcsolatok erősítése, az Európai Unió csatlakozás előkészítése, a régió vonzóbbá tétele, a gazdaság és idegenforgalom összehangolt fejlesztése, a közlekedésfejlesztés összehangolása, a közös kulturális örökség ápolása, uniós finanszírozási programokban való közös részvétel stb.

Alapító tagjai a magyarországi megyék önkormányzatai, illetve a szlovák kerület előljárósága. Az együttműködés jogállásáról a szerződés a következőket írja: „... a Szerződő Felek szabad akaratából létrehozott, határ menti együttműködés”. A tényleges működés megkezdése érdekében a Komárom-Esztergom Megyei Közgyűlés már 1999 novemberében létrehozta a Vág–Duna–Ipoly Eurorégió Fejlesztési Közhasznú Társaságot. A munkaszervezet létrehozására a titkárság vezetője szerint azért volt szükség, mivel az eurorégió nem rendelkezik önálló jogalanyisággal, míg a közhasznú társaság mint jogi személy megfelelő szervezeti forma a pályázatok benyújtásához. Az együttműködési szerződés szerint az eurorégió szervezeti felépítése a következő képet mutatja:

- elnökség;
- független bizottságok;
- titkárság;
- ad hoc bizottságok, szakértők;
- Éleslátók Tanácsa.

A szervezeti felépítés az eredeti szándékok szerint demokratikus elvekre épül, ami vonatkozik mind a képviselőre, mind a döntéshozatalra. Ez azonban mindmáig csak a tervek között szerepel, az Éleslátók Tanácsa és a különböző bizottságok összehívására nem került sor. Az euroregionális szerveződés egyelőre nem kapott önálló jogi személyiséggel rendelkező szervezeti formát. A gyakorlatban a Tatabányán működő Vág–Duna–Ipoly Eurorégió Fejlesztési Közhasznú Társaság titkársága biztosítja az eurorégió folyamatos működését az ügyvezető titkár irányításával.

A helyzet megoldásaként a tervek között szerepel egy egyesület létrehozása, mely nem csupán a pályázáshoz szükséges jogalanyiságot biztosítja, hanem teret ad az együttműködésben való szélesebb körű részvételnek. A működés jelenleg Komárom-Esztergom megye területére irányul, mivel az eurorégió elnöke a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat elnöke is egyben. E jelenségre a későbbiekben még visszatérünk.

Arra a kérdésre, hogy együttműködési formaként miért az eurorégiót választották, azt a választ kaptuk egy interjú során, hogy egyrészt ez manapság egy divatos elnevezés, másrészt viszont ezzel az elnevezéssel is jelezni kívánják a hasonló nyugat-európai szervezetek törekvéseinek, szellemiségének követését.

3.2. A Vág–Duna–Ipoly eurorégió működésére ható tényezők, korlátok

3.2.1. *Politikai feszültségek*

Magyarország és Szlovákia viszonyát, és így az együttműködést is nagyban megnehezíti a konfliktusoktól terhes történelmi múlt. A problémák gyökere nagyon szerteágazó, anélkül, hogy ennek mélyebb és korábbi történelmi korszakba visszanyúló elemzésébe fognánk, tekintsük át röviden a közelmúlt azon fontosabb jogi-politikai eseményeit, melyek az együttműködés jelenlegi keretfeltételeit adják.

Elsőként az 1995-ben megkötött szlovák–magyar alapszerződést említhetjük, amely ugyan nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket (mindenekelőtt a szlovák fél „félelmei” miatt), ám mégis eredménynek tekinthető, az első szlovák–magyar együttműködési szándék jogi megtestesülésének. Az Európai Tanács 1201-es ajánlásának (mely az 1950-ben született *Emberi jogok európai egyezménye* jegyzőkönyveként készül 1993-ban) 12. pontja foglalja magában a kisebbségek kollektív jogainak elismerését. Az alapszerződés nem említi ezt a pontot, ehelyett a kisebbségek jogait mint egyének jogait védi. Az ajánlás 11. pontja abban az esetben, ha a kisebbség többségben van egy adott régióban, lehetősége van autonóm helyi szervek létrehozására¹¹. Hogy ilyen helyzet ne alakulhasson ki, a szlovák parlament egy a magyarokat hátrányosan érintő közigazgatási törvényt fogadott el.

A későbbi, 2001. július 4-én elfogadott szlovák közigazgatási reform sem kedvez a régiók közti együttműködésnek. Az eurorégiók szabályozása szerint ugyanis szlovák oldalról csak az adott kerület elöljárójának részvételével alakulhat határon átívelő eurorégió, ami azonban – főként a közigazgatási törvény kerületi beosztásait tekintve – azért sem egyszerű, mivel az új közigazgatás olyan kerületeket alakít ki, amelyekben kitüntetett szempont volt a szlovákiai magyarok kisebbségi arányának megőrzése¹², teljes mértékben figyelmen kívül hagyva ezáltal a történelmi és regionális hagyományokat.¹³

A 2001-ben módosított szlovák alkotmánnyal kapcsolatban a regionális önkormányzatok kompetenciáinak növelését érdemes kiemelni, mely által megvalósul az önkormányzatiság és a szubszidiaritás elve. A módosítás alkotmányos jogként biztosítja az önkormányzatok egyenlő jogait, amit az előző alkotmány nem tett meg. A területi önkormányzatok a jogkörükbe tartozó közügyeket illetően önállóan, az államigazgatás beleszólása nélkül dönthetnek.

Ami a feszültségeket illeti, az utóbbi időben nagy vihart kavart a nagypolitika színpadán a magyar parlament által 2001-ben elfogadott státustörvény, melynek Németh Zsolt volt államtitkár szerint két célja volt. Az egyik, hogy hozzájáruljon a határon túli magyar közösségek önazonosságtudatának a megerősödéséhez, másodszorban pedig csökkentse a határon túli magyarok elvándorlásának esélyét. Azonban formai, illetve súlyosabb, egyeztetési hibák miatt a törvény módosítására volt szükség.

Először Románia, majd a későbbiekben Szlovákia is tiltakozott a törvény ellen, annak területi hatóköre, illetve szerintük diszkriminatív hatása miatt. A területi hatókör megsértését abban látták, hogy az igazolványt nem a magyar állam területén adják ki, valamint a családi juttatásokat nem lehet az adott országok adótörvényei alól kivonni. Diszkriminatívnak minősítették amiatt, hogy az adott ország magyar kisebbségei többletjogokat élveznek az ország más polgáraival szemben, valamint a háromhónapos munkavállalás lehetősége sértette különösen a román felet. A szlovák fél a fent említettek mellett sérelmezte még továbbá azt is, hogy a törvény nem arra az országra vonatkozik, ahol magát a törvényt hozták, hanem a határokon átnyúlva, egy másik ország belpolitikájába való beavatkozással kívánja rendezni az ottani kisebbség helyzetét. A státustörvény a problémák rendezése után életbe lépett, ha tartalma nem is felelt meg teljesen az eredeti elképzelésnek.

A másik, a fentihez hasonló jellegű politikai probléma a 2004 decemberében lezajlott és eredménytelennek minősült, a kettős állampolgárságról szóló népszava-

14 **Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet**

zás volt. Ez azonban nem csak a magyar és szlovák fél közti, hanem a magyar–magyar kapcsolatokban is elhidegülést okozott. Amíg a szlovákok sérelmét – a többi szomszédos államnál ugyanez volt a helyzet – a népszavazás kiírása, addig azt a határon túli magyaroknál a jogilag érvénytelen, általuk azonban elutasítónak minősített népszavazás jelentette.

Egy további, mondhatni állandó jellegű problémát a szlovákiai magyarok autonómiaigénye jelenti. A kérdés azért roppant kényes, mivel a Dél-Szlovákiában élő magyarok lakosságszámának aránya, a magyar többségű városok és falvak összefüggő területe miatt az autonómiaigénynek van realitása. A szlovákiai magyar párt kitűnő diplomáciai érzékére vall, hogy nagyon finoman készítik elő e témát, ennek ellenére szlovák oldalról óriási az ellenállás bárminemű autonómiatörekvésre.

Látszólag más természetű problémát jelentenek a környezeti kérdések, mint például a VDI térségében a bős–nagygyarosi vízi erőmű.¹⁴ A probléma a hágai Nemzetközi Bíróság elé került, mivel a szlovákok szerződészegéssel, a magyarok pedig a Duna menti térség élővilágának veszélyeztetésével vádolják a másikat, ráadásul a vita lassan a kisebbségi kérdéskörbe csúszik át, mivel az érintett térségben él a szlovákiai magyar kisebbség jelentős része.

Összességében tehát komoly gondot jelent, hogy a szlovák–magyar viszonylatban elkerülhetetlen a politika begyűrűzése az euroregionális együttműködésbe, ami nagyban megnehezíti azt céljainak elérésében.

3.2.2. *Kompetenciakorlát*

A helyi- és területi szerveknek a határ két oldalán eltérő jogköre és hatásköre, ill. az emiatt alkalmazott minimális kompetencia elve ma már elvileg nem jelent komoly problémát az euroregionális együttműködésben. Magyarországon korábban, Szlovákiában később alakult ki a kompetenciáknak az a köre, ami szükséges a kapcsolatok kialakításához (Kruppa 2003b, 14).

Fontos leszögezni azonban, hogy Szlovákiában a mai napig nem léteznek közép-szintű önkormányzatok. Ennek a helyzetnek indokai közt hangsúlyosak az etnopolitikai okok. A szlovák közvélemény ugyanis a magyarok részéről a területi autonómia igényét az állam meggyengítéseként, destabilizálásaként fogja fel.

Amit mégis eredményként lehet elkönyvelni, az a horizontális integráció megteremtése, mely révén a kerületi és járási hivatalok (melyeket előljárók vezetnek) sok dekoncentrált szervet olvasztottak magukba. Hatásköreik között fontos felhívni a figyelmet a regionális fejlesztésre, valamint a nemzetközi együttműködésre.

3.2.3. *A nemzetiségi kérdés*

A nemzetiségi kérdés kapcsán talán arra érdemes kitérni, hogy mennyiben jelentenek az eurorégiók magyar–magyar, illetve magyar–szlovák együttműködést. A gyakorlatban a Vág–Duna–Ipoly eurorégió kapcsán az a tapasztalat, hogy inkább magyar–magyar jellegű együttműködésre irányulnak a programok, a határon túli települések polgármesterei közül a magyarok aktívabban részt vesznek a kapcsolatépítésben (Kruppa 2003b, 12), valamint a lakosság részéről is inkább a magyar kisebbséghez tartozók tanúsítanak nagyobb érdeklődést.

A VDI tekintetében ez egyrészt a Rákóczi Szövetségtől örökölt hagyományokból fakadhat, melynek elsődleges célja a magyar identitás megőrzésének ápolása, illetve a kisebbségi lét elviselhetővé tétele volt. Másrészt fakadhat abból a tényből is, hogy a regionális együttműködés még kialakulóban van, így az tényleges hatását egy nem túl széles határ menti sávban érezteti csupán. A törekvés és a szándék ugyanakkor nagyon is létezik a szlovák–magyar kapcsolatok erősítésére is, ennek kapcsán egy polgármester kiemelte a térségben élő szlovák kisebbséget. A térség fejlesztése az ott élők: magyarok és szlovákok közös érdeke.

Az elmúlt időszak legnagyobb port kavart politikai eseménye a kettős állampolgárságról szóló népszavazás, melynek kimenetele a bizalom megrendülését eredményezte a szlovák oldal magyar lakossága körében, ezért az elmúlt időszakban a bizalom helyreállítására különös figyelmet kellett fordítani.

3.2.4. Fizikai korlátok

Ilyen jellegű korlátokat főleg a hiányos infrastruktúra, a kiépítetlen közlekedési hálózat, ill. a határátkelők hiánya jelentenek. Ezen korlátok oldása azonban nem területi vagy települési hatáskörbe tartozik, hanem egyértelműen csak kormányzati szintű megállapodásokon alapulhat (Rechnitzer 2002, 42). A különbségek egy adott határszakasz mentén is jelentősek lehetnek. Igen eltérő helyzetben vannak például a komáromi polgárok a környező kisebb települések lakosságához viszonyítva, akiknek a határ már egyáltalán nincs olyan kézzelfogható közelségben. Megoldást jelentene egy kompáktuló létesítése Neszmély térségében, ami lendíthetne a Duna két oldalán fekvő falvak kereskedelmén, e tekintetben történtek is konkrét lépések, ezekre majd az eurorégió terveit és konkrét projektjeit taglaló részben visszatérünk.

3.2.5. Finanszírozási korlátok

Mielőtt ezt a kérdéskört a VDI kapcsán részletesen és gyakorlati szempontból vizsgálánk, tekintsük át, milyen forráslehetőségek igénybevételére van lehetősége egy szlovák–magyar határterületen fekvő eurorégiónak.

Első csoportként az európai uniós forrásokkal foglalkozunk. A Strukturális és Kohéziós Alapok keretében négy közösségi kezdeményezés kapott támogatást a 2000–2006 között érvényes költségvetési kerettervben. Ezek egyike a határokon átnyúló együttműködések támogatását célzó Interreg. Az Interreg III keretében a következő három csoportba tartozó tevékenységre igényelhető támogatás:

- Interreg III/A: szomszédos országok egymással határos régiói közötti határokon átnyúló együttműködés, melyek több szektort is érintenek;
- Interreg III/B: transznacionális együttműködés országok és régiócsoporthoz kötött elsősorban a térségi tervezés területén;
- Interreg III/C: különböző országok régiói, illetve városai közötti együttműködés specifikus projektek keretében.

Magyarország szempontjából a támogatások A csoportja releváns, mivel e program keretében lehetőség van olyan NUTS III típusú régiók támogatására, melyek az Európai Unió külső vagy belső szárazföldi határai mentén fekszenek, valamint bizonyos esetekben az előbbiekkal határos NUTS III régiók is (Ludvig–Süli–Zakar 2002).

A PHARE CBC-program keretében 1998 óta a tagjelölt országok egymás közötti régiói is jogosultak támogatásokra. A program a PHARE támogatási rendszerének szerves része, érvényesek rá az általános szabályok, valamint létezik egy speciális szabályozási rendszer is. Az EU törekszik arra, hogy minél szorosabban összehangolja az Interreg III/A és a PHARE CBC határokon átnyúló együttműködésekre irányuló támogatásait.¹⁵ A programok tervezésében, végrehajtásában és ellenőrzésében a határregiókban létrehozandó vegyes bizottságok vesznek részt, melynek tagjai a PHARE CBC központi hatóságának, a program fő projektjeiért felelős szakminisztériumnak, valamint a regionális és helyi hatóságok képviselői. Magyarország és Szlovákia kormányai 1999-ben létrehoztak a PHARE CBC költségvetés egy részéből egy ún. Közös Kisprojekt Alapot¹⁶, melynek célja rugalmas keret biztosítása a pályázók számára, valamint az együttműködések erősítése tükörprojektek formájában.¹⁷ A kisprojekteknek négy kiemelt célja van (Kruppa 2003b, 13):

- területfejlesztés és területrendezés
- gazdaságfejlesztés és turizmus
- emberierőforrás-fejlesztés
- természet és környezet

A második csoportot a magyarországi támogatási rendszer jelenti, melynek két pillére a különböző miniszteri tárcák által meghirdetett pályázatok (Oktatási Minisztérium, Külügyminisztérium, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma), valamint a különböző közalapítványok, melyek forrásait egyrészt kormányzati támogatások, másrészt az adó 1%-ából érkező felajánlások, harmadrészt a civil szférából érkező felajánlások képezik. Öt olyan alapítvány létezik ma Magyarországon, mely a határon túli magyarok támogatásával foglalkozik:

1. Illyés Közalapítvány – alapvetően a kulturális programok támogatása határoza meg tevékenységét. A költségvetésből az alapítvány támogatására elkülönített összeg az évek során folyamatosan nőtt, 2002-ben már mintegy 2,2 milliárd forintból gazdálkodhatott.¹⁸

2. Új Kézfogás Közalapítvány – visszatérítendő, illetve vissza nem térítendő támogatásokat nyújt a határon túli magyar mikro-, kis- és középvállalkozásoknak. Célja a határon túli megmaradás segítése, a működési feltételek javítása, versenyképességük növelése, az adott ország és Magyarország közötti gazdasági kapcsolatok erősítése.¹⁹

3. Apáczai Közalapítvány – egy 1998. évi kormányhatározat hozta létre a határon túli magyar oktatásért, melynek célja a határon túl élő magyar közösségek és a szórványmagyarság felsőoktatásának, szakképzésének és a pedagógusok továbbképzésének elősegítése és támogatása.²⁰

4. Mocsáry Lajos Alapítvány – szociális és karitatív célokat szolgál.

5. Segítő Jobb Alapítvány – az egészségügyi ellátásra szakosodott.

A közös tervek megvalósításához szükséges források hiánya jelenti a legnagyobb gondot az eurorégió működésében. Átütő változást a jelen helyzethez képest a nagy projektek megvalósításához felhasználható uniós támogatások igénybevétele jelenthetne. Néhány projekt készült ugyan PHARE-támogatással, 2003-ig azonban e téren nem volt számottevően sikeres az eurorégió.²¹ Az ügyvezető titkár egy jelentős problémaként a tükörprogram-rendszert említette, amely megnehezíti az együttműködést, mivel nincs biztosíték arra nézve, hogy mindkét oldalon megkapják a kö-

zós program megvalósításához szükséges összeg felét. A szlovák–magyar vegyes bizottság működése során megfigyelhető az a tendencia, hogy a vékonyabb nyelvűvel rendelkező területeket preferálják. A titkár véleménye szerint mindez a magyar állam nem elég erőteljes lobbitevékenységének tudható be. Ennek ellenére nem adják fel a próbálkozást, számos tervvel rendelkeznek a jövőre nézve.²²

A VDI-nek nyújtott támogatások tekintetében ki kell emelni a Külügyminisztérium, valamint a Közép-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség által biztosított anyagi támogatást. A korábbi években jellemző volt az Illyés és az Új Kézfogás Közalapítvány pályázatainak való részvétel, illetve az ITD-Hungary Magyar Befektetési és Kereskedelemfejlesztési Közhasznú Társaság tevékenységének igénybevétele, különös tekintettel a partnerkeresés- és közvetítés szolgáltatásaira. Az elmúlt egy-két évben inkább az uniós források és kisebb mértékben a külügyminisztériumi források igénybevétele a jellemző.

Eredetileg a bevételi oldalt gyarapította volna az alapító okiratban foglalt szerződő felek által fizetendő tagdíj is, ám ennek beszedésére végül is nem került sor. Elmaradásának oka, hogy az önkormányzatok többsége amúgy is forráshiánnyal küszködik, így felesleges lett volna még egy teherrel többet tenni a vállukra. Ha méltányos összeget szerettek volna megállapítani, az amúgy sem javított volna számottevően az eurorégió finanszírozási helyzetén.

Nagymértékben javított a VDI pénzügyi helyzetén, hogy a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat 2004-ben jelentős összegű támogatást nyújtott a működési költségek fedezésére.

3.2.6. Gazdasági problémák

A szlovák kormány regionális fejlesztési ügynöksége által az Európai Unió számára 1999-ben készített elemzés szerint az északi és déli határvidék számít válságrégióknak, amibe az egész magyar határszakasz is beletartozik. Jelentős regionális különbségeket tapasztalhatunk az országban. Nyitra kerületben (egy 1999. évi statisztika szerint) a bruttó hazai termék az uniós átlag 38%-ának felelt meg, míg Pozsonyban ugyanez az érték 97% volt. Dél-Szlovákia a tervgazdaság időszakában monosztatális mezőgazdasági területté vált, amely nagyon lassan modernizálódik a piaci eszközök továbbra is nagyfokú kizárása miatt. A primőr zöldségtermesztés piaca is beszűkült, ami a munkaerő jelentős kiáramlásához vezet az ágazatból (Tuba Lajos 2001). A VDI titkára is szembesült ezzel a problémával az eurorégióhoz tartozó határszakaszon, ahol a szlovák oldalon fekvő kisebb falvak gazdag konyhakerti kultúrájának termékei jó felvevő piacra találnának a magyar oldalon, ezt azonban a határátkelés megoldatlansága is akadályozza.

Hasonlóan nehéz helyzetben vannak a kis- és középvállalkozók, különösen Dél-Szlovákia térségében, ahol a szlovák állam az előző fejezetben említett politikai okokból csak elvétve indított regionális vállalkozásfejlesztési programokat.²³ A vállalkozások többsége a kereskedelmi bankok szemszögéből nem hitelképes, így sem az állami, sem a piaci szektor nem biztosít forráslehetőséget a kis- és középvállalkozói réteg fejlődéséhez. Segítséget jelent az Új Kézfogás Közalapítvány tevékenysége, mely három pilléren nyugszik:

1. Információs rendszer működtetése.

18 **Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet**

2. A vállalkozók oktatása (EU-konform pályázati rendszer), ösztöndíjrendszer működtetése.

3. A piacra jutás segítése, illetve fejlesztési források biztosítása.

A közalapítvány ügyvezető igazgatójával készített interjú alapján röviden vázoljuk a szervezet tapasztalatait a térségben.

Az alapítvány 1992-es szlovákiai megjelenése óta egyre többen használják ki az általa felkínált lehetőségeket. Azelőtt szinte minden igénylőnek tudtak támogatást nyújtani, ma már erős verseny van a pályázók között. A források elosztásánál azokat a vállalkozásokat részesítik előnyben, melyek a továbbfeldolgozásban vesznek részt. A szlovák és magyar vállalkozások helyzete egyformán nehéz, a magyarok számára a nyelvi korlát jelent plusz hátrányt. Az igénylők köre a mezőgazdasági termelők, szolgáltatók és kisiparosok közül egyenlő arányban kerül ki, főként a kamattámogatásokat veszik igénybe. Nagyon fontosnak tartják a vállalkozói önrész kikötését, a saját erőfeszítést. Azon vállalkozások jövedelmezősége, melyeknél ez a korlátozó feltétel nem érvényesül, általában nem megfelelő. Megpróbálkoztak egyes vállalkozások kialakításával, melynek magyarországi lábát az alapítvány által létrehozott Kooperáció Kft. jelentette, ám ez a próbálkozás kudarcba fulladt. A sikertelenség oka a szerződő felek közti feloldhatatlan érdekellentétben, illetve a nem megfelelő jogi környezetben ragadható meg.²⁴

3.2.7. *Az eurorégió belső szervezeti problémái*

Az eurorégiók működését nagyban megnehezítheti az indokolatlan bővítés, szervezeti burjánzás, mely az akcióterek elaprózódásához, a célok megsokszorozódásához vezet. Ezen problémák a VDI működésében sajátos módon jelentkeznek, illetve nem jelentkeznek. Fejér és Veszprém megye csatlakozásának valódi indoka elsősorban a területfejlesztési források megszavazása volt, mindazonáltal a VDI eddig megvalósult programjait tekintve kijelenthető, hogy az eurorégió tevékenységének hatása a határ menti sávban érzékelhető elsősorban, az együttműködésben az említett két megye, valamint Pest megye gyakorlatilag nem vesz részt.

Talán épp e felismerés kapcsán jött létre a Tatai kistérség, a Rákóczi Szövetséghez tartozó települések önkormányzatai és Neszmély önkormányzata részvételével a Duna eurorégió a VDI területén belül. A másik indok az újabb szervezet létrehozására a megyerendszer elavultsága volt: a Duna eurorégió már az integrációs követelményeknek megfelelően kistérségi alapon szerveződött. A titkár úr azonban hangsúlyozta: a két eurorégió működésében szeretnék elkerülni a párhuzamosságot, inkább egymás tevékenységének kiegészítésére törekszenek, s még a közeljövőben együttműködési megállapodást szeretne kötni a VDI-vel.²⁵

A Duna eurorégió megalakulása jelentős változásokat vont maga után a VDI működésében. Az ügyvezető titkári poszton bekövetkezett személyi változás önmagában szakadást eredményezett a működés folytonosságában, mint ahogy minden szervezet életében bizonyos fokú megrázkódtatást jelent a vezető személyében bekövetkezett változás.

Korábban a VDI programjainak jó része lényegében egy viszonylag szűk határ menti sávra koncentrált, most ezek a projektek a Duna eurorégió tevékenységi körének fő alkotóelemei, s a VDI működési fókusza megváltozott. Ezt fémjelzi, hogy

2004. május 6-án a VDI szervezésével megalakult a Visegrádi Országok Eurorégiójának Konzultatív Tanácsa, amely a négy visegrádi ország 16 eurorégiójának összefogásával jött létre; valamint az a törekvés, hogy az eurorégió egyesületet hozzon létre, és ezáltal olyan jogi személylé váljon, melynek minden, az együttműködési szerződést (1999) aláírt megye vagy az adott megyék területén alakult regionális társulás tagja. A jelenlegi operatív szervezetet, a VDI Eurorégió Fejlesztési Közhasznú Társaságot ugyanis a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat hozta létre, s ebből fakadt az is, hogy a VDI eddigi tevékenysége gyakorlatilag Komárom-Esztergom megyére korlátozódott. A majdani egyesület terveik szerint meg fogja őrizni a mostani titkárságot, ugyanakkor a programok térbeli kiterjedése jelentősen növekedhetne, s a nyitrai régióval is szorosabbra fonódhatna a kapcsolat.

További feladatot jelent az eurorégió megismertetése a lakossággal, ennek jegyében a VDI kiadott néhány információs füzetet, statisztikai adatgyűjteményt, ám ezek nem rendszeresen megjelenő és nem széles körben terjesztett kiadványok. Ahhoz, hogy kialakuljon a valódi regionális tudat, olyan programokkal kellene jelentkezni, melyek a lakosság hétköznapi életében is tartós változást, javulást hoznak.

3.3. Eredmények és tervek az eurorégióban

Az eurorégió rövid távú céljait megvalósította: létrejött a szervezet, többé-kevésbé kialakultak a működési mechanizmusok, a kapcsolatfelvétel a régiók között és a hivatalos szervekkel megtörtént, sor került számos közös program megszervezésére is. A távlati, tág körben megfogalmazott célokat lényegében az alapító okiratban foglalták össze. A célok teljesítéséhez átfogó fejlesztési programok szükségesek, ez irányban azonban számottevő előrelépés nem történt. Az euroregionális szerveződés lényegi alapja egy, a térség problémáival foglalkozó közös regionális területfejlesztési stratégia kidolgozása, majd megvalósítása. A alapvető lépcsőfokokat részben már bejárta a VDI: az aktuális helyzet ismertetésére 2000-ben, illetve 2001-ben közreadott egy statisztikai adatgyűjteményt is tartalmazó információs füzetet, a működés jogi keretei kialakulóban vannak. A stratégiai alapelvek rögzítése és konkrét megfogalmazása még nem történt meg, a főbb együttműködési területek és prioritások csak lassan körvonalazódnak, egyrészt a korábbi években kialakult működési irányultság megváltozása, másrészt az együttműködés tényleges jogi formájának kialakulatlansága miatt. A legégetőbb szükséglet az infrastruktúra javítása, a gazdasági együttműködések megszervezése csak jól kiépített infrastrukturális keretek között lehetséges. Talán még ennél is nagyobb súllyal bír – különösen a szlovák oldalon – a munkanélküliség enyhítése, ám ez csak közvetett, mögöttes célkitűzésként jelenhet meg a projekteknél, egy átfogó nemzeti (nemzetközi) területfejlesztési politika részeként.

Az eredmények értékelésénél figyelembe kell vennünk, hogy az eurorégió megalakulását már megelőzte a Rákóczi Szövetség, melynek kapcsolatrendszerét, hagyományos rendezvényeit „örökölte” a VDI.²⁶ Az eurorégió eddigi tevékenysége a nagyközönség számára látható módon inkább kulturális rendezvények, konferenciák, üzletember-találkozók, vásárok, kiállítások szervezésére és megrendezésére terjedt ki. Fontos eseménynek tekinthető a PHARE, illetve a Komárom-Esztergom

Megyei Tanács támogatásából megszervezett Európai Polgárképző Akadémia²⁷, a tanfolyam terveik szerint a közeljövőben Szlovákiába is megrendezésre kerül majd.

A fent említett rendezvényeken kívül 2003-ban kidolgozásra került néhány, a térség legégetőbb problémáival foglalkozó tanulmányterv, melyek megvalósítását a következő években tervezik, amennyiben a megfelelő támogatás rendelkezésre áll:

- Dunai Zöldfolyosó: tájrehabilitációs program a térség szigetvilágában a bős–nagygyarosi vízi erómű által okozott tájsebek begyógyítására. A megvalósítást PHARE CBC-támogatásból tervezik.

- Duna menti kerékpárút terve: Brüsszeltől Budapestig tartó kerékpárúthálózat kiépítése a tervek szerint szintén uniós forrásból, ám eddig sikertelenül pályáztak.

- A Duna menti települések vízrendezési programjának kidolgozása.

- Európai Információs Pont Iroda működtetése a Külügyminisztériummal együttműködésben.

- Elkészült egy tanulmányterv a komáromi Erzsébet híd átalakításáról, amely lehetővé tenné egy kétsávos autópályát kiépítését, hogy az észak-déli korridor Gdansktól Komáromon át vezessen az Adriáig. Ez egyben a híd rekonstrukciójának kérdését is megoldaná.

A Duna eurorégiót 2003-ban hozta létre a Tatai Kistérségi Területfejlesztési Társulat és a szlovákiai Hídverő Társulás, Neszmély központtal. Az eurorégióban részt vevő önkormányzatok ugyanazok, mint amelyek korábban a Rákóczi Szövetséget alapították. Az ügyvezető elnök Benkő Ferenc, aki megalakulásától 2003-ig a VDI ügyvezető titkára volt. A VDI-hez hasonlóan ez esetben is szükség volt egy önálló jogalanyisággal rendelkező szervezetre, ez az operatív szervezet a Duna Eurorégió Ügyviteli Fejlesztési Közhasznú Társaság, mely a pályázatokat benyújtja.²⁸ A programok finanszírozását elsősorban uniós források igénybevételevel biztosítják.

A Duna eurorégió elsődleges célját 2003-ban a következőképp látta az ügyvezető titkár: a visegrádi gondolat előtérbe helyezése a regionális együttműködésben, ennek megfelelően a lengyelországi Zakopanével már felvették a kapcsolatot. Szándékukban áll létrehozni a Visegrádi Eurorégiók Szövetségét, melyben a lengyel, szlovák, ukrán és magyar térségeket érintő eurorégiók részvételére számítanak. Ez utóbbi 2004 májusában a VDI vezetésével létrejött.

Az eurorégió főbb céljai végül is a következőképp formálódtak az alapító dokumentumban deklaráltak szerint: határ menti együttműködésekről és a két ország közötti jószomszédi kapcsolatokról szóló európai és kétoldali egyezmények alapján támogatja a területén működő szervezetek együttműködését a területi fejlődés és az európai integráció elősegítése érdekében.²⁹ Az eurorégió elsősorban a Duna által képviselt idegenforgalmi vonzerőre építve a turisztikai fejlesztésekre koncentrálnak. Csak felsorolásszerűen az ehhez kapcsolódó projektek: *Európafalu* (tűkörprogram), *Kikötőprogram*, *Hajóskanzen*, *Erdei iskola*. A tervek között szerepel továbbá, hogy egy olyan határátkelési lehetőséget alakítsanak ki, amely a schengeni szabályozás alapján működné, azaz határállomás és állandó ellenőrzés nélkül szabadon léphetné át a határt bárki Neszmély egy bizonyos sugarú körzetében. Ez a határátkelési lehetőség nagyot lendíthet a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésében.

A VDI jelenlegi erőforrásait az egyesülettel alakulás köti le, illetve a nyitrai szervezettel közösen készül egy PHARE-pályázat, mely a határ két oldala közötti gazdasági kapcsolatok erősítését célozza.³⁰ A távoli tervek között továbbra is szerepel az

észak-dél irányú autópálya építése, a konkrét útvonalról azonban még nem sikerült megegyezni az érintettekkel.

Végezetül szót kell ejteni az EU-csatlakozás hatásairól is. 2003-ban az ügyvezető titkár nagy változásokat remélt, ma utódja szerint az eurorégió mint szervezet nem érzel nagy változást, az inkább a régió területén élő emberek személyes életében jelentkeznek: a könnyebb határátlépésnek és ebből kifolyólag a könnyebb munkavállalásnak köszönhetően.

4. Összegzés

A Vág–Duna–Ipoly eurorégió vizsgálata során nyert tapasztalatokat összegezve megfogalmazható néhány megállapítás, mely az eurorégiót jelenleg jellemzi. A VDI-ben részt vevő megyék területi kiterjedése túlságosan nagy, a különböző önkormányzatok érdekei eltérők, az egyes kistérségekben szükséges fejlesztések irányai különbözők, s így nehéz átfogó projekteket létrehozni, lokális programok megvalósítására van inkább lehetőség. A szűkebb területeken a fejlesztési irányok jobban behatárolhatók, s ezért a Duna eurorégió könnyebben megtalálta az adott kistérség életében betöltendő szerepét, legyen az a közeli határszakasz mentén fekvő településekkel való kapcsolattartás, a térség kulturális hagyományainak ápolása, az oktatásban való úrök betöltése vagy egy területfejlesztési program kidolgozása.

A jogi személyiség hiánya és ennek a problémának az áthidalása komoly problémát okozott az eurorégió működésében, illetve jelentős mértékben meghatározta tevékenységének térbeli irányultságát. Ez utóbbi abból is fakad, hogy a VDI életében az alapítását kezdeményező személy, aki egyben az első ügyvezető titkár – azaz vezető – is volt, meghatározó szerepet töltött be, s a személyéhez kötődő kapcsolati háló máig létkérdés az eurorégió számára. A jelenlegi vezetőre is nagy felelősség hárul a tekintetben, hogy az ő elképzelései döntően befolyásolják, milyen irányt vesz majd a VDI tevékenysége.

A VDI megalakulását motiváló legfőbb tényező a határokon túlra szorult kisebbség felkarolása, mint ahogy az általában a közép-európai térségben elhelyezkedő eurorégiókra jellemző. Ebből fakadóan az együttműködés e kezdeti szakaszára a kulturális hagyományok ápolása a jellemző, de már megjelentek a gazdasági együttműködésre irányuló kezdeményezések is. Ehhez kapcsolódik a másik fő motiváló tényező, melyet az uniós forrásokra való pályázás jelent. Az euroregionális szerveződés nyújtotta előnyök közül az egyik legfontosabb az adott kistérség területfejlesztési politikájának finanszírozása. Bár az eredményes működéshez szükséges legtöbb feltétel adott, az eddigi tapasztalatok alapján azonban még nem jött létre valódi, szlovák–magyar határon átnyúló mikroszintű összefogás, a Vág–Duna–Ipoly eurorégió még az útkeresés állapotában van.

Általában tehát elmondható, hogy a határon átnyúló, két- vagy több nemzetet is érintő euroregionális együttműködéseknek mind a mai napig általában hasonló jellegű kihívással kell szembenézniük mindamelllett, hogy az eredmények is szaporodnak.

Ilyen kihívásnak minősülhet a költségvetés kérdése, különösen azért is, mert legtöbbször annak jelentős része pályázatok útján nyerhető el. A pályázatokra való felkészülés, gyakorlatszerzés és a határidők betartása mind elsajátítandó képes-

22 Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet

ség. Mindezt azért is fontos leszögezni, mert egy 2004–2006-os adatokat feldolgozó statisztika³¹ szerint a közösen benyújtott pályázatokat jutalmazták a legtöbb pénzzel, bár a külön benyújtott pályázatok sem maradtak el sokkal.

Fontos a politikai jellegű problémák rövid távú félre tétele, hosszú távon pedig megoldása. Itt elsősorban a határon túli magyar kisebbség kérdésére gondolunk, amiben ugyan számos előrelépés történt, melyek kedvező hatásai tagadhatatlanok, a kérdés azonban továbbra is kényes.

Ugyanígy sok esetben problémát jelent az együttműködésben részt vevő térségek perifériális jellege, gyakran az ország többi részétől való jelentős elmaradottsága. Természetesen fontos szem előtt tartani: a cél egyben az ok is, hiszen a gazdasági kapcsolatok intenzitása azért is fontos, hogy az elmaradottabb térségek lehetőséget kapjanak a felzárkózásra. Ehhez a problémához nagyban köthető továbbá a különböző érintett térségek eltérő társadalmi és infrastrukturális viszonya.

Hiány van az olyan intézményekből, melyek hitelekkel, kölcsönökkel támogatnák a határon átívelő beruházásokat.

És talán a legfontosabb kihívás: a bizalom megteremtése és az érdeklődés felkeltése a partnerekben a közös érdekek szem előtt tartásával.

Az eurorégióknak mint különleges együttműködési formáknak tehát alapvető célkitűzései miatt kiemelkedő szerepet tulajdonítunk, különösen Közép-Kelet-Európában.

Jegyzetek

1. Fontos továbbá megemlíteni azt az uniós „tendenciát”, melyet egyszerűen csak Régiók Európájának hívnak.
2. Az általunk vizsgált határszakaszon például a Duna mint elválasztó térelem jelenik meg, nemcsak földrajzi, hanem politikai értelemben is. Ugyanakkor a víz közelsége kedvezően hatott a térség fejlődésére, szerves egységet alakítva ki ezáltal a folyó két partján. Ez a kettősség jelenti az alapját a szlovák–magyar határ menti konfliktusnak.
3. A szlovák–magyar határ esetében ez halmozottan igaz. Egyrészt már az komoly megrázkódtatást jelentett, hogy az ország egyik központi térségéből határ mentivé vált, másrészt a kormányzati politika is felgyorsította a perifériává válás folyamatát.
4. Jelentős eltérést tapasztalhatunk például a mindennapos kapcsolatok intenzitásában a vizsgált térségben a két Komárom és a kisebb települések között, nem utolsósorban a határátkelés nehézségei miatt.
5. <http://www.ofakht.hu/civilkapcs/eu-informaciok/info/heliyandregionegyutuk.html>.
6. Az euroregionális együttműködésekben problémát jelent továbbá az államok eltérő jogi szabályozása. Előfordulhat ugyanis, hogy más hatáskörű jogosítványokkal bír az egyik ország adott közigazgatási szerve, mint az együttműködés másik oldalán álló szerv. A kompetenciakorlátok erősen gátolhatják a működés hatékonyságát.
7. <http://www.kemoh.hu/index.php?fmp=3&masoldal=1&oldal=statikusoldalok/soldal-90.inc>.
8. A következő személyekkel készítettünk interjút: Benkő Ferenc, a Vág–Duna–Ipoly eurorégió volt ügyvezető titkára, a Duna eurorégió jelenlegi ügyvezető elnöke, Neszmély község polgármestere (2003. IV. 1., ill. 2005. II. 3.); Dobos András, az Új Kézfogás Alapítvány elnöke (2003. IV. 4); Szabó Sóni Andrea, a Vág–Duna–Ipoly eurorégió ügyvezető titkára (2005. II. 11.).
9. A legfontosabb rendezvénynek az ún. Hídverő Napok számítanak, mely minden évben megrendezésre kerül a 13 részt vevő település egyikében. A rendezvény anyagi terheit a

- 13 község egyenlő arányban viseli minden évben, ami az együttműködési készség és az egymás iránti bizalom magas fokát jelzi.
10. A hivatalos okiratban foglaltakon kívül azonban volt még egy kimondatlan cél is: Szlovákiának az EU-csatlakozásból való esetleges kimaradásának lehetőségére gondolva a kapcsolat minél szorosabbra fűzése a magyarlakta területekkel, hogy a schengeni határzár a lehető legkisebb megrázkódtatást jelentse.
11. „Azokban a régiókban, ahol a többséget képezik, a nemzeti kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van arra, hogy megfelelő helyi vagy autonóm közigazgatási formákkal vagy speciális státusszal rendelkezzenek, a történelmi és specifikus területi helyzetnek és az állami törvénykezésnek megfelelően.”
12. Az MKP-nak sajnos nem sikerült megvalósítani azt az elképzelését, miszerint Csallóköz és Mátyusföld „egyesítésével” létrehoznának egy magyar többségű kerületet („Komárom megye” koncepció).
13. E törvény kiváló példája a közigazgatási földrajzban *gerrymandering*nek nevezett jelenségnek, mikor „a hatalom birtokosai saját politikai céljaik érdekében figyelmen kívül hagyják a felosztandó terület adottságait, s a felosztást saját hatalmi érdekeiknek megfelelően, a kritikus esetekben önkényesen és az ország más részein érvényesített kritériumokat felejtve hajtják végre” (Szarka 2001, 209).
14. Készült is egy tájrehabilitációs program Dunai Zöldfolyosó néven, ám ez jelenleg csupán egy tanulmányterv.
15. A PHARE CBC főbb prioritásait az alábbiakban foglalhatjuk össze (Ludvig–Süli-Zakar 2002):
- Személyek, áruk, szolgáltatások szabad áramlását gátló adminisztratív és jogi akadályok enyhítése.
 - A transzeurópai hálózatok fejlesztését elősegítő akciók.
 - Infrastruktúra javítása.
 - Környezetvédelem, hulladékgazdálkodás helyzetének javítása.
 - Turizmus előmozdítása.
 - Mezőgazdasági és vidékfejlesztési intézkedések.
 - Képzési és oktatási programok támogatása.
 - Egészségügy területén történő együttműködések támogatása.
16. Az alap létrehozását az Európai Bizottság PHARE CBC-ről szóló 2760/98-as sz. rendelete teszi lehetővé.
17. Az elnyerhető támogatás 5000–50 000 euró, aminek végrehajtására 3–8 hónap áll rendelkezésre, a pályázóknak 10% saját forrással kell rendelkezniük (Kruppa 2003b).
18. <http://www.ika.hu/besz2002/grd1.doc>.
19. <http://www.ekormanyzat.hu/orszaginfo?kateg=orszaginfo:1103>.
20. Uo.
21. Többnyire kisebb, illetve nagyobb szabású tanulmánytervek készültek, melyek rendkívül figyelemreméltóak, ám hogy sor kerül-e a megvalósításukra a közeljövőben, az forráshiány miatt kérdéses. Az egyetlen jelentős projekt, melyet PHARE-támogatással sikerült megvalósítani, az Európai Polgárképző Akadémia, melynek első 80 órás turnusa Esztergomban került megrendezésre. A képzés folytatásához a jövőben is a PHARE CBC nyújtotta lehetőségeket kívánják kihasználni.
22. A Dunai Zöldfolyosó program megvalósítása az elkészült tanulmányterv alapján, Európai Polgárképző Akadémia kurzusainak folytatása, Európa-falu létrehozása Neszmély és a szemközti falu részvételével.
23. Előrelépésnek tekinthető, hogy 2001. március 15-én elfogadták az első jelentős regionális fejlesztési tervet, a Szlovák Köztársaság *Nemzeti regionális fejlesztési tervét*.
24. „Szlovákiában napjainkban mintegy 600 olyan vállalkozás van, amely magyar tőkerésszel jött létre. Túlnyomó többségüket 1993–94-ben alapították, főként a dél-szlovákiai területeken. Létrejöttüket többnyire az alaptőke kedvező alacsony határa, a személyes kapcsó-

24 Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet

- 13 község egyenlő arányban viseli minden évben, ami az együttműködési készség és az egymás iránti bizalom magas fokát jelzi.
10. A hivatalos okiratban foglaltakon kívül azonban volt még egy kimondatlan cél is: Szlovákiának az EU-csatlakozásból való esetleges kimaradásának lehetőségére gondolva a kapcsolat minél szorosabbra fűzése a magyarlakta területekkel, hogy a schengeni határzár a lehető legkisebb megrázkódtatást jelentse.
 11. „Azokban a régiókban, ahol a többséget képezik, a nemzeti kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van arra, hogy megfelelő helyi vagy autonóm közigazgatási formákkal vagy speciális státusszal rendelkezzenek, a történelmi és specifikus területi helyzetnek és az állami törvénykezésnek megfelelően.”
 12. Az MKP-nak sajnos nem sikerült megvalósítani azt az elképzelését, miszerint Csallóköz és Mátyusföld „egyesítésével” létrehoznának egy magyar többségű kerületet („Komárom megye” koncepció).
 13. E törvény kiváló példája a közigazgatási földrajzban *gerrymandering*nek nevezett jelenségnek, mikor „a hatalom birtokosai saját politikai céljaik érdekében figyelmen kívül hagyják a felosztandó terület adottságait, s a felosztást saját hatalmi érdekeiknek megfelelően, a kritikus esetekben önkényesen és az ország más részein érvényesített kritériumokat felejtve hajtják végre” (Szarka 2001, 209).
 14. Készült is egy tájrehabilitációs program Dunai Zöldfolyosó néven, ám ez jelenleg csupán egy tanulmányterv.
 15. A PHARE CBC főbb prioritásait az alábbiakban foglalhatjuk össze (Ludvig–Süli–Zakar 2002):
 - Személyek, áruk, szolgáltatások szabad áramlását gátló adminisztratív és jogi akadályok enyhítése.
 - A transeurópai hálózatok fejlesztését elősegítő akciók.
 - Infrastruktúra javítása.
 - Környezetvédelem, hulladékgyűjtés helyzetének javítása.
 - Turizmus előmozdítása.
 - Mezőgazdasági és vidékfejlesztési intézkedések.
 - Képzési és oktatási programok támogatása.
 - Egészségügy területén történő együttműködések támogatása.
 16. Az alap létrehozását az Európai Bizottság PHARE CBC-ről szóló 2760/98-as sz. rendelete teszi lehetővé.
 17. Az elnyerhető támogatás 5000–50 000 euró, aminek végrehajtására 3–8 hónap áll rendelkezésre, a pályázóknak 10% saját forrással kell rendelkezniük (Kruppa 2003b).
 18. <http://www.ika.hu/besz2002/grd1.doc>.
 19. <http://www.ekormanyzat.hu/orszaginfo?kateg=orszaginfo:1103>.
 20. Uo.
 21. Többnyire kisebb, illetve nagyobb szabású tanulmánytervek készültek, melyek rendkívül figyelemreméltóak, ám hogy sor kerül-e a megvalósításukra a közeljövőben, az forráshiány miatt kérdéses. Az egyetlen jelentős projekt, melyet PHARE-támogatással sikerült megvalósítani, az Európai Polgárképző Akadémia, melynek első 80 órás turnusa Esztergomban került megrendezésre. A képzés folytatásához a jövőben is a PHARE CBC nyújtotta lehetőségeket kívánják kihasználni.
 22. A Dunai Zöldfolyosó program megvalósítása az elkészült tanulmányterv alapján, Európai Polgárképző Akadémia kurzusainak folytatása, Európa falu létrehozása Neszemély és a szemközti falu részvételével.
 23. Előrelépésnek tekinthető, hogy 2001. március 15-én elfogadták az első jelentős regionális fejlesztési tervet, a Szlovák Köztársaság *Nemzeti regionális fejlesztési tervét*.
 24. „Szlovákiában napjainkban mintegy 600 olyan vállalkozás van, amely magyar tőkerésszel jött létre. Túlnyomó többségüket 1993–94-ben alapították, főként a dél-szlovákiai területeken. Létrejöttüket többnyire az alaptőke kedvező alacsony határa, a személyes kapcso-

latok, valamint az ország megalakulása után keletkezett viszonylagos áruhiány alapozta meg. A cégek mintegy 15%-a működik 100%-os magyar tőkével.

A szlovákiai magyar–szlovák vegyes vállalatok között a kereskedelmi és szolgáltatási szférában működők dominálnak, de már létrejött néhány feldolgozó kisüzem is, különösen a fa- és élelmiszeripar területén. Ezekben a cégekben túlnyomórészt a kis- és középvállalkozók/vállalkozások vesznek részt mindkét oldalról.

2000 folyamán több olyan magyar cég alapított szlovákiai leányvállalatot vagy képviselést, melynek kizárólagos vagy egyik tulajdonosa multinacionális cég, pl. Weider Hungária Kft., Bábolna Bio Kft. (francia tulajdonban). A Mol nagybefektetőként is jelen van Szlovákiában mint a Slovaft 36%-os résztulajdonosa (260 MUSD) [ma már többségi tulajdonos – H. A. L.–M. A. E.]. A szlovák kormány jóváhagyta az OTP Banknak a Befektetési és Fejlesztési Bank (IRB) 92,55%-os részvénycsomagjának eladásáról szóló szerződést (14,5 MUSD)” (www.ukka.hu).

25. Az egyoldalú szándéknyilatkozat 2003-ban hangzott el, az elmúlt két évben az együttműködési megállapodás megkötésére nem került sor.
26. Konkrétan a Hídvérő Napok rendezvénysorozatra gondolunk.
27. Fő célkitűzései a következők: „[N]épek, államok, nemzetek közötti egyetértés munkálása, a kisebbségek támogatása, a regionális autonómián alapuló integráció mélyítése, az alapvető politikai ismereteinek és összefüggéseinek közvetítése” (A VDI által rendelkezésünkre bocsátott dokumentumból). A projekt 2003-ban lezárult.
28. A munkaszervezet 12 főből áll. A pályázati tevékenységet részben saját erőforrásból, részben pályázati irodák igénybevételével látják el.
29. <http://www.neszmely.hu/dunaeuro/page2.htm>.
30. Bővebb információt erről a pályázatról nem kaptam.
31. Készítette Török Zsolt, VÁTI Kht., Interreg Igazgatóság.

Felhasznált irodalom

- Baranyi Béla 2003. Shengen árnyékában – euroregionális szervezetek és a határon átnyúló együttműködés kérdései Magyarország keleti államhatárai mentén. In Süli-Zakar István (szerk.): *Határok és határmentiség az átalakuló Közép-Európában*. Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója.
- Sz. Dévai Judit 1993. *Identitás – szélzúgásban*. Komárom, Komáromi Lapok.
- Éger György 2000. *Regionalizmus, határok és kisebbségek Kelet-Közép-Európában*. Budapest, Osiris.
- Grüber Károly 2002. *Európai integritások: Régió, nemzet, integráció*. Budapest, BIP Kiadó.
- Halász Iván 2000. A közigazgatási reform tervei Szlovákiában. *Pro Minoritate*, 2. évf. 2. sz. 110–124. p.
- Hamberger Judit 2000. *Szlovákokról és csehekről magyar szemmel*. Pozsony, Kalligram.
- Hardi Tamás 2000. Államhatárok és regionális együttműködések. In Horváth Gyula–Rechnitzer János (szerk.): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. Pécs, MTA RKK, 595–615. p.
- Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet 2003. *Nec arte nec marte? Avagy a szlovák–magyar határon átnyúló együttműködések kicsiben és nagyban*. TDK-dolgozat (BKAE). Budapest.
- Illés Iván 1997. A regionális együttműködés feltételei Közép- és Kelet-Európában. *Tér és Társadalom*, 11. évf. 2. sz. 17–28. p.
- Kruppa Éva 2003a. *Régiók a határon. Határ menti együttműködés az Európai Unióban és Közép-Európában*. PhD-értekezés (BKÁE Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola). Budapest.
- Kruppa Éva 2003b. *Eurorégiók a szlovák–magyar határon. Tények és vélemények*. Kézirat.

26 **Hidegh Anna Laura–Miklós Anna Erzsébet**

- Kusý, Miroslav 2002. *A magyarkérdés Szlovákiában*. Pozsony.
- Lelkes Gábor 2003. Elmaradottság és versenyképességi elemek a dél-szlovákiai térben. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 5. évf. 4. sz. 3–18. p.
- Ludvig Zsuzsa–Süli-Zakar István 2002. *A Kárpátok Eurorégió együttműködés mérlege*. Budapest, Oktatási Minisztérium.
- Medve-Bálint Gergő 2003. Határ mentén új utakon: eurorégiók Közép-Európában. *Pro Minortate*, 5. évf. 4. sz. 100–133. p.
- Rechnitzer János 2002. Az országhatáron átnyúló regionális együttműködések sajátosságai. *Európai Közigazgatási Szemle*, 49. évf. 1–2. sz. 33–48. p. (A *Magyar Jog* melléklete.)
- Sallai János 2003. Az államhatárok jövője a Kárpát-medencében a „schengeni folyamat” tükrében. In Süli-Zakar István (szerk.): *Határok és határmentiség az átalakuló Közép-Európában*. Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója.
- Szarka László 2001. Közigazgatási reform és kisebbségi kérdés. *Kisebbségkutatás*, 3. évf. 2. sz. 208–222. p.
- Tuba Lajos 2001. *Gazdasági szerkezet, üzleti élet, területfejlesztési tervek, idegenforgalom*. www.foruminst.hu.
- Vág–Duna–Ipoly Eurorégió 2001. Tatabánya, Vág–Duna–Ipoly Eurorégió Titkársága.
www.dti.rkk.hu/kiadv/tertelkut/tertelkut23.html.
www.lib.uni-corvinus.hu/phd/kruppa_eva.pdf.
www.kemoh.hu.
www.komarno.sk/kl.
www.neszmely.hu/dunaeuro/page2.htm.
www.neumann-haz.hu/tei/educatio/educatio/1997osz/studies/3suli-za/3suli-za_hu.html.
www.ofakht.hu.
www.valtozovilag.hu/eu/euroregiok.htm#kar.

ANNA LAURA HIDEGH – ANNA ERZSÉBET MIKLÓS
 ON EURO-REGIONS FROM SLOVAK-HUNGARIAN POINT OF VIEW

In the Europe of the 21st C, being along the border, together with all its questions and issues - although hopefully for a short time to be so - is a concept that cannot be evaded. The historical changes given by the previous century, and/or the European Union integration that has become more and more intensive orient the attention to this issue.

Cross-border co-operation that arise from the issue of being situated along the border is reasoned with a number of factors in Central and East Europe: from one hand the tendencie valid for the whole European continent, on the other hand the specifications created due to the historical events.

It can be generally said from the point of view of the whole Europe that there are certain economic, and/or environmental phenomena that know no borders. In order to use resources effectively, to create labour division, and consequently to create competitiveness it is necessary for certain geographical units that cross borders to co-operate.

We have considered important now, in 2006, to talk about the euro-regions, since the importance of their mission has only been growing in the last period. From May 2004 the Eastern and Southern borders of Hungary became the outer borders of the European Union. In 2007 Hungary becomes part of the Schengen Agreement. All these changes have effect mainly in relation with Romania and Ukraine, in which countries a large nubmer of Hungarian minorities live, and where keeping contacts is of high importance.